

LLIBERTAT I NEOLIBERALISME

NÉSTOR O. MÍGUEZ

Buenos Aires, Argentina

Fa gairebé dos mil anys que l'apòstol Pau escrivia: "Vosaltres, germans, heu estat cridats a la llibertat. Però mireu que aquesta llibertat no sigui un pretext per a satisfer els desigs terrenals. Més aviat, per l'amor, feu-vos servents els uns dels altres. En efecte, tota la Lleï troba la seva plenitud en un sol precepte: Estima els altres com a tu mateix. Perquè, si us mossegueu i us devoreu mútuament, penseu que acabareu destruint-vos. Ara, doncs, jo us dic: comporteu-vos d'acord amb l'Esperit i no satisfareu els desigs terrenals". (Gàl 5, 13-16).

Més enllà de les dubtoses interpretacions que la darrera frase ha rebut al llarg de la història, crec poder afirmar que hi ha d'haver poques expressions més clares contra la proposta neoliberal que avui ens envaeix. Molt abans que la cultura dominant s'amarés d'individualisme i consumisme, ja Pau de Tars va intuir el perill que produiria per als humans una lectura egoista de la llibertat, associada a un esperit de competència.

Si la fe cristiana va tenir els seus apòstols, també el neoliberalisme els té. Un dels seus primers i més influents portaveus, Friedrich von Hayek, ho va exposar clarament: sustenta la idea que només l'individualisme extrem i un sentit absolut de la propietat privada realitzen la vocació humana. En la seva concepció, els instints gregaris i la solidaritat són formes primitives de ser humà, etapes anteriors en el camí de la civilització. Per assumir la veritable realització final (gairebé plantejada en termes evolucionistes) de l'espècie humana cal afirmar la seva racionalitat profundament individualista. La qual expressa la seva condició "natural". Es pot dir que aquest ser "per a un mateix", no té a veure amb la seva consciència de ser, sinó amb el seu inescapable egoisme, un il·limitat afany de possessió. La persona "és" en la mesura que posseeix. Ser lliure és ser propietari. Només la lliure competència en totes les esferes de la vida produeix la veritable llibertat. Això és un "do" del lliure mercat, i qualsevol interferència no fa sinó alterar les possibilitats d'expressió de la persona.

Quan intentem organitzar les coses des d'altres principis i es posen regles alienes a aquest joc

d'interessos, ens diu Hayek, només compliquem les coses i el resultat és confusió, opressió i misèria. La "invisible mà del mercat" s'ha de salvaguardar de qualsevol interferència. Per tant l'Estat (i, per tant, la política) s'han de reduir a la seva mínima expressió. I així mateix amb els sindicats, perquè coarten la llibertat de negociació entre el patró i l'operari en incloure interessos corporatius aliens al mateix mercat (com si el mercat de treball subsistís només en la contractació individual). Les altres institucions han d'existir tot just el necessari per tal que el mercat operi lliurement. L'Estat compleix una funció policial que garanteix la propietat dels propietaris (sense indagar com arriben a ser-ho), i allà s'ha d'acabar la seva ingerència. "Menys Estat, més llibertat", és el crit d'aquest anarquisme dels poderosos.

Per descomptat, representa els interessos de les classes riques, les que acaparen més del 85% dels béns i serveis a nivell mundial, tot i que només constitueixen menys del 15% de la població. Aquesta elit global imposa els seus desitjos i formes de consum a la resta. Així, el 85% restant és arrossegat a pensar que la bona vida és consumir allò que consumeixen els rics, i queden captivats per aquest desig. Aquesta és la nova forma de l'esclavitud. En l'antiguitat els esclaus estaven encadenats amb grills de ferro. En el capitalisme industrial, l'operari estava captiu per la cadena del sou, que el sotmetia a l'explotació del patró. En aquest capitalisme consumista l'instrument de submissió està dins de la persona, és la captivitat del desig: la persona és exposada, a través de la propaganda i la pressió social de les ideologies dominants, a comportar-se com un consumidor compulsiu. Consumidor de béns que mai podran satisfer-lo, perquè la lògica de l'ansietat instal·lada és que quan algú compra un bé ja n'està apareixent un altre que l'ha superat i que alimenta un nou desig. I així s'emmetzina el planeta amb deixalles.

Democràcia és mercat lliure, afirmava l'administració Bush, i va imposar aquesta "llibertat" a sang i foc a molts països. Clar que, per dur-ho a terme ho fa des de l'Estat més poderós, el més endeutat del món, amb un aparell militat exorbitant que fa de

gendarme universal. Aquesta conjunció de forces militars, econòmiques i polítiques que s'alien en l'empresa neoliberal és el que anomenem "Imperi". En nom de la llibertat postmoderna, fragmentària, aquest imperi envaeix països, comet genocidis, i els anomena "danys col·laterals", o combat el "terrorisme" amb actes terroristes. Perquè una cosa és allò que el neoliberalisme afirma, i una altra allò que fan després els seus beneficiaris. Són els hereus de la hipocresia farisea. El déu Mercat no viu sense sacrificis humans: subjecció dels vius a les seves polítiques d'ajustaments de fam i milions de morts entre els pobres i desheretats del món. Perquè per a ells defensar la vida del pobre és "romanticisme inútil". La seva utopia és un món sense utopies, pur pragmatisme. Tot i que, en el fons, la seva ideologia és una utopia en el sentit negatiu: quelcom que mai pot esdevenir.

És que l'*Evangelí segons Hayek*, amb els seus paral·lels en Milton Friedman i els altres ideòlegs neoliberals, és l'*antievangeli*. "Benaventurats els rics, feliços els poderosos, perquè d'ells són els regnes d'aquesta terra". L'egoisme és una virtut salvífica i l'amor un pecat mortal. L'altre és l'amenaça a la meua llibertat. L'única preocupació humana ha de ser realitzar el desig propi (encara que en realitat sigui un desig induït per la propaganda, el veritable "desig terrenal"). La tensió dels diversos interessos en disputa només es resol mitjançant el lliure joc de la competència, ens diuen. I la *mà invisible del mercat* se n'encarregarà. Però això porta, a la llarga i a la curta, el triomf d'un d'ells i l'aniquilació de l'altre. El que no explica la proposta neoliberal és que quan la competència és pels béns vitals, perdre significa la frustració, el desamparament, morir.

La llibertat que es proposa en el missatge i la pràctica neoliberal és la llibertat de la guilla dins del galliner. Els resultats estan a la vista: l'acumulació de riquesa en un sector molt minoritari de la població mundial, principalment les seves elits financeres. I per altra banda, pobresa i exclusió, atur, desactivació de serveis socials, d'educació i salut, no només en els països *perifèrics* sinó també en els països desenvolupats. Per tant, conceptes com *solidaritat* o *justícia social* queden com a expressions d'un passat tribal que s'ha de superar, com un vici romàntic que cal deixar enrere. Explícitament diu que l'*amor al proïsme* no pot guiar la vida social i amb prou feines s'ha d'aplicar en

el si de la família íntima.

En el neoliberalisme predomina el sentit negatiu de la llibertat: estar "lliure-de" la responsabilitat envers els altres, quedant "lliure-per" satisfer els meus desitjos individuals (si bé induïts per les polítiques comercials). Des de l'Evangelí, i des de l'experiència popular, la llibertat és una altra cosa. Des de la vida dels pobles, la "llibertat-de" té sentit si ens despullam d'aquests desitjos fatus amb els quals pretenen controlar les consciències: llibertat de les polítiques imperials que semblen destrucció i mort, llibertat dels condicionaments ideològics i sistemes que ens enfonsen en la misèria i marginalització. Aquí predomina el sentit positiu: llibertat és la capacitat de posar en joc les visions i esperances que ens impulsen a col·laborar juntament amb els altres, a les empreses col·lectives. La llibertat popular es nodreix de la realització d'una justícia que asseguri per tothom les condicions fonamentals d'aliment i vestit, salut i educació, la feina creativa i la vida social i familiar. No està lligada a la propietat sinó a la possibilitat d'una *bona vida*, el *bon viure/bon conviure*, que sempre inclou el valor de l'amistat, el sentit del compartir, l'alegria de la celebració. En el text que citem al principi, Pau ens diu que la veritable llibertat és alliberar-se dels desitjos egoistes per poder descobrir el gaudi de servir els altres per amor. "En canvi, els fruits de l'Esperit són: amor, goig, pau, paciència, benvolença, bondat, fidelitat, dolcesa i domini d'un mateix. La Llei no és contrària a res d'això", afirma uns versos més endavant (Gàl 5, 22-23). Les "virtuts neoliberals" de riquesa, egoisme, competència, acumulació, no apareixen en aquesta llista.

Llibertat és, doncs, la possibilitat de trobar-nos en les tasques creatives, de descobrir un amor que s'alegra en el bé d'altres, que no els veu com a competidors sinó com a germans i germanes de qui en pot aprendre, amb qui pot gaudir, pensar i construir un futur de plenitud. La llibertat, en el sentit bíblic, que reflecteix l'experiència i visió dels pobles, no és una condició, un estat o una virtut. És una pràctica. És "la pràctica de la llibertat" allò que ens fa lliures. La pràctica de la llibertat que no devora ni consumeix l'altre, sinó que, més aviat, l'alimenta, els sustenta, li ofereix la mà visible de l'amor, no la invisible d'un mercat on res és realment lliure. És l'amor qui ens pot permetre conèixer la veritat, i "la veritat ens farà lliures".